

Małgorzata Schuster-Gawłowska

Ogólnopolska Konferencja poświęcona zagadnieniom konserwacji malowideł ściennych

---

Ochrona Zabytków 18/1 (68), 61-63

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

poglądów, podziękowaniem organizatorom, prelegentom, dyskutantom i wszystkim zebranym zamknął dwudniowe obrady.

Trzeciego dnia odbył się objazd terenowy na trasie obejmującej bardziej interesujące miasta, uwzględnione w problematyce sesji (Giecz, Środa, Śrem, Gostyń, Krobia, Rawicz, Rydzyna, Leszno, Wschowa), połączony z udzielaniem wyjaśnień co do zagadnień konserwatorskich i perspektyw rozwojowych przez Woj. Konserwatora Zabytków oraz Architektów Powiatowych i autorów planów zagospodarowania przestrzennego. Na podkreślenie zasługuje sprawna organizacja sesji i staranne przygotowanie jej materiałów, zwłaszcza dla objazdu terenowego.

Zdzisław Bieniecki

Ogólnopolska Konferencja poświęcona zagadnieniom konserwacji malowideł ściennych

W dniach 22, 23 i 24 października 1964 r. z inicjatywy Ośrodka Dokumentacji Zabytków zorganizowano w Krakowie Ogólnopolską Konferencję w sprawie konserwacji malowideł ściennych. Była to czwarta z kolei tego typu Konferencja — poprzednie zajmowały się zagadnieniami konserwacji drewna, metalu i tkaniny. Współorganizatorem Konferencji była Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, Rektorat Akademii i Studium Konserwacji D.S. z prof. dr J. E. Dutkiewiczem na czele. Konferencję przygotowała Komisja organizacyjna, w której skład weszli przedstawiciele Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, Ośrodka Dokumentacji Zabytków, Studium Konserwacji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, Studium Konserwacji Zabytków Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie oraz Katedry Technologii i Technik Malarskich Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹. Ze względu na dużą ilość referatów i komunikatów, wynikła konieczność podzielenia obrad na sesje z uwzględnieniem grup specjalistycznych, włączonych w odpowiednie sekcje. Obrady tych sekcji odbywały się równocześnie, tak że uczestnicy Konferencji mieli możliwość wyboru interesujących ich problemów.

Uroczystego otwarcia obrad dokonał prof. dr J. E. Dutkiewicz, rozpoczynając zebranie plenarne I sesji. W pierwszych słowach powitania wyraził wdzięczność uczestnikom i gościom za liczne przybycie oraz organizatorom za umożliwienie rozpowszechnienia i udostępnienia najnowszych zdobyczy wiedzy konserwatorskiej na szerszym forum. Następnie podkreślił znaczenie, jakie ma tego rodzaju Konferencja, a mianowicie: pogłębienie wiedzy konserwatorskiej, stworzenie wspólnej platformy z innymi specjalistycznymi placówkami naukowymi oraz możliwość zastosowania osiągnięć tej wiedzy w innych dziedzinach np. w budownictwie. Kolejno zabrał głos Dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków mgr M. Ptasnik, który podkreślił znaczenie współpracy placówek konserwatorskich z władzami administracyjnymi we wspólnym dziele ratowania dóbr kultury i przeszłości narodowej oraz życzeniem pomyślnych i owocnych obrad zakończył część oficjalną I sesji.

Następnie wygłoszono referaty programowe. Jako pierwszy zabrał głos prof. B. Marconi, wygłaszając referat pt. *Zastosowanie fotografii fluorescencji wzbudzonej pozafioletem w pozafioletecie i podczerwienu oraz próby zastosowania autoelektronografii do badań malowideł ściennych*, w którym zapoznał uczestników m. in. z ciekawymi próbami zastosowania autoelektronografii, prowadzonymi przez Główne Laboratorium PKZ przy współpracy z Zakładem Radiotechniki Instytutu Elektroniki w Warszawie.

Doc. dr H. Jędrzejewska przedstawiła skomplikowane problemy związane z konserwacją malowideł ściennych z Faras, przywiezionych przez polską ekspedycję archeologiczną pod kierownictwem prof. dra K. Michałowskiego („Zagadnienie konserwacji malowideł ściennych z wykopalisk archeologicznych na przykładzie malowideł z Faras”).

Następnie prof. dr J. E. Dutkiewicz wystąpił z referatem pt.: *Badania sondazowe ścian*, który dotyczył sprawy opracowania ujednoczonej metody poszukiwań malowideł ściennych wśród wielu nawarstwień historycznych. Metoda, która polega na stosowaniu siatki sond stratygraficznych, pozwoliła na ujawnienie wielu malowideł ściennych, w pracach prowadzonych przez Studium Konserwacji D.S. ASP w Krakowie.

Z kolei otwarto dyskusję nad wygłoszonymi referatami. Problemem dyskutowanym była sprawa dokumentacji fotograficznej w konserwacji, poruszona w referacie prof. B. Marconiego, a poszerzona przez doc. L. Torwirta i mgra D. Twonka. Na temat referatu o badaniu sondazowym ścian podzielił się swoimi doświadczeniami prof. B. Marconi. W związku z referatem o freskach z Faras rozwinęła się dłuższa dyskusja, której tematem było zastosowanie wosku przy zabezpieczaniu fresków i środki użyte przy jego usuwaniu. (Kons. M. Baranowski, mgr. Z. Brochwicz, prof. dr J. E. Dutkiewicz, mgr J. Wolski). Wobec podniesionych zastrzeżeń doc. dr H. Jędrzejewska wyjaśniła, że wosk został usunięty w bardzo dużym procencie, tak że nie zniekształca pierwotnego charakteru zabytku. Kons. M. Baranowski wysunął również zarzut, że w ekipie, która zdejmowała freski nie było konserwatora, który by posiadał pełne kwalifikacje zawodowe. W związku z tym doc. dr H. Jędrzejewska poinformowała, że freski zostały zdjęte bez uszczerbku i przetransportowane bez zniszczeń, co potwierdza dokumentacja fotograficzna dokonana przed

¹ Przewodniczący: doc. dr Kazimierz Malinowski; wiceprzewodniczący prof. dr Józef Dutkiewicz; członkowie: prof. Bohdan Marconi, doc. Leonard Torwirt, mgr Lech Krzyżanowski, mgr Eugeniusz Onoszko; sekretarz: art. kons. Zofia Medwecka.

i po zdjęciu fresków. (W sprawie tej zabierali głos adj. J. Heniszowa, prof. B. Marconi, doc. L. Torwirt).

Pierwszą sesję zamknął przewodniczący doc. dr K. Malinowski, podsumowując wyniki obrad i prosząc kons. M. Baranowskiego o sformułowanie na piśmie podniesionych zarzutów, w tym celu, żeby można było sprawę przekazać do dalszego wyświetlenia przy udziale zainteresowanych stron.

Druga sesja popołudniowa dzieliła się na dwa posiedzenia sekcyjne, odbywające się równocześnie w auli i sali bibliotecznej A.S.P. w Krakowie. Na obradach Sekcji Technologii wygłosili referaty: mgr Z. Brochwicz, *Kleje roślinne w polichromiach ściennych i ich identyfikacja*, zapoznając zebranych z interesującymi wynikami własnych badań, w których stosowano analizę chromatograficzną do identyfikacji klejów używanych w malowidłach ściennych; dr W. Ślesieński: *Z dziejów badań analitycznych nad zaprawami mineralnymi*, zwracając szczególną uwagę na związki historii tych badań z rozwojem nauk ścisłych i doskonaleniem się ich metod badawczych; wreszcie mgr P. Rudniewski: *Technika ruskich malowideł ściennych omówiona na przykładach Lublina i Supraśla*, jako zapoczątkowanie badań nad tym zagadnieniem. W dyskusji na temat techniki fresków ruskich udział wzięli: doc. L. Torwirt i mgr Z. Brochwicz, znacznie poszerzając wypowiedź prelegenta. Odnośnie referatu dra W. Ślesieńskiego, kilka uwag zgłosili doc. L. Torwirt, mgr Z. Brochwicz i kons. K. Dąbrowski. Na tym posiedzeniu zamknął przewodniczący, doc. L. Torwirt.

W czasie równocześnie odbywających się obrad Sekcji Realizacji Konserwatorskiej, zajmowano się zagadnieniami, które przedstawili prelegenci w następujących komunikatach: kons. K. Dąbrowski: *Z doświadczeń w technice i metodach konserwacji malowideł ściennych w Pracowniach Konserwacji Zabytków*; kons. R. Kozłowski: *Badania i konserwacja malowideł ściennych z XIV w. w kościele w Czchowie*, i *Badania i konserwacja wczesnorenesansowego fryzu i jego dziwnej późniejszej rekonstrukcji na Zamku Wawelskim*; kons. M. Orthwein: *O pracach konserwatorskich przy ostatnio odkrytych malowidłach ściennych w pałacu Wilanowskim*; kons. J. Prosnakowa: *Zabezpieczenie i próby regeneracji tynków późnorenesansowego sgraffita pokrywającego fasady pałacu z XVII w. w Działoszynie pow. wieluński*; mgr A. Różański: *Konserwacja malowideł ściennych tzw. „Dużego Krzysztofa” z ratusza głównego miasta w Gdańsku* i kons. W. Zalewski: *Problemy konserwacji fresków rusko-bizantyjskich w kolegiacie wiślickiej*. Powyższe komunikaty miały charakter sprawozdań z wykonywanych prac. W dyskusji udział wzięli: kons. R. Kozłowski (wyjaśniając tendencje J. Makarewicz przy konserwacji malowideł w Czchowie) woj. kons. zab. Z. Ciekiński i prof. B. Marconi, który jako przewodniczący obrad zamknął drugą sesję.

W drugim dniu Konferencji otwarto III sesję. Na obradach Sekcji Patologii, którym przewodniczył doc. L. Torwirt, wygłoszono referaty: mgr inż. R. Biliński: *O niektórych procesach chemicznych i fizyko-chemicznych, zachodzących w tynkach stanowiących układy izolowane*, w którym zapoznał uczestników ze swoimi badaniami nad wykrywaniem skutków destrukcji układów izolowanych, jakie stanowią impregnowane tynki, kamień itp.

Prof. dr B. Smyk z Wyższej Szkoły Rolniczej wygłosił referat: *Udział czynnika mikrobiologicznego w procesach rozkładu zapraw krzemianowo-wapiennych*, w którym omówił destrukcyjne działanie mikroflory i metody wykrywania skutków tego działania. Kons. H. Grzesikowa wystąpiła z prelekcją na temat: *Nadmierne zawilgocenie budowli jako czynnik niszczący malowidła ścienne*, mgr D. Tworek zajął się *Problemem wykwitów krystalicznych w malarstwie ściennym*. Następnie wygłosili komunikaty: mgr J. Wolski: *Technika i technologia wykonania malowideł kościoła w Trzemesznie i problemy wynikłe dla barwników tych malowideł na skutek przepalenia w czasie pożaru* i doc. J. Ważny: *Mikroorganizmy występujące na malowidłach ściennych*.

Szersza dyskusja wywiązała się wokół zagadnienia słuszności stosowanych metod pomiarów cieplnych przez mgra inż. R. Bilińskiego w jego pracy. Sprzeciwiał się tym metodom mgr D. Tworek, dając inne propozycje. Do dyskusji przylażyła się doc. L. Torwirt i prof. dr B. Smyk. Z innej dziedziny padły propozycje ujednoczenia słownictwa konserwatorskiego (dr W. Ślesieński, doc. dr H. Jędrzejewska i mgr J. Wolski). Doc. L. Torwirt dodał parę uwag odnośnie komunikatu mgra J. Wolskiego, zamykając na tym obrady.

Równoległe obrady sekcji Metod Badawczych i Zabiegów otworzył przewodniczący prof. B. Marconi. Na wstępie doc. dr A. Oberc wygłosił referat: *Zastosowanie mikroskopowych metod petrograficznych w pracach nad konserwacją zabytków*. Z kolei mgr M. Lięgza zapoznała zebranych ze swoją pracą pt.: *Określenie nawarstwień malowideł*. Następne komunikaty to: *Badania nad zachowaniem się polioctanu winylu w konserwowanych zabytkach malarstwa ściennego* (art. kons. M. Schuster-Gawłowska), *Podłoża zastępcze dla malowideł przenoszonych — próby wykonywane w Istituto Centrale del Restauro w Rzymie* (kons. H. Grzesikowa), *Zastosowanie łatwo rozpuszczalnych folii z tworzyw sztucznych przy zdejmowaniu i przenoszeniu malowideł ściennych na nowe podłoża* (art. kons. Z. Medwecka) oraz *Zestawienie materiałów i sposobów stosowanych przy konserwacji warstwy malarskiej malowideł ściennych przez Pracownię Malarstwa PKZ w Toruniu i próba ich oceny* mgr. Z. Wolniewicz. W dyskusji nad referatami udział wzięli: doc. dr H. Jędrzejewska, prof. B. Marconi, prof. dr J. E. Dutkiewicz i inż. A. Piątkowski.

Po południu otworzył zebranie plenarne IV sesji przewodniczący obrad doc. dr K. Malinowski, udzielając głosu doc. L. Torwirtowi, który wygłosił referat na temat: *Struktura tynków*. Następnie kons. K. Dąbrowski w swoim referacie zapoznał zebranych ze sprawami dokumentacji konserwatorskiej. Trzecim

referatem był: *La dyna migue de formation de la croute de fresque dans la peinture murale classique* inż. Dinu Muraru, gościa z Rumuńskiej Republiki Ludowej, wygłoszony w języku francuskim. Z kolei wyświetlono kolorowy film przywieziony przez prelegenta, pokazujący piękno jednego z cenniejszych zabytków architektury i malarstwa ściennego w Rumunii (monastyr w Voronet). Na temat referatów doc. L. Torwirta i inż. D. Muraru, zabrali głos: prof. B. Marconi i doc. dr H. Jędrzejewska, prosząc o wyjaśnienie niektórych procesów zachodzących w tynkach.

Nad referatami wywiązała się dyskusja, którą zainicjował mgr J. Wolski na temat warunków udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich, jakie określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24.VII.1964 r. W dyskusji zwrócono uwagę na pewne niedomówienia dotyczące konserwacji zabytków ruchomych, a które mogą być niewłaściwie interpretowane, i na sformułowania budzące zastrzeżenia.

W wystąpieniach końcowych prof. dr J. E. Dutkiewicz wysunął wniosek o zwoływanie periodycznych konferencji na temat malowideł ściennych, o podjęcie starań w kierunku normalizacji badań i dokumentacji konserwatorskiej oraz przedyskutowanie problemów estetyki w pracach konserwatorskich. Jednocześnie zapelował o jak najszybsze opublikowanie materiałów tej konferencji.

Po wypowiedziach, w których mówiono na temat znaczenia konferencji i dziękowano organizatorom za jej zwołanie, przewodniczący sesji dokonał podsumowania obrad. Podając krótką „statystykę” konferencji poinformował, że w obradach wzięło udział ponad 200 konserwatorów i że na temat metodologii i dokumentacji było 8 wypowiedzi, 7 referatów zajmowało się kwestią ustalenia przyczyn zniszczeń, 5 referatów dotyczyło środków i metod konserwatorskich, a 8 autorów przedstawiło referaty informujące o metodach i wynikach dokonanych prac konserwatorskich. Zagadnienie zostało więc omówione, wszechstronnie a dyskusja rozszerzyła wiele problemów i dała okazję do pożytecznej wymiany poglądów. Spośród wysuniętych wniosków i postulatów zasługuje na szczególną uwagę sprawa dalszych badań nad znalezieniem właściwych metod poszukiwań, podjęcia prac nad ustaleniem zasad dokumentacji, opracowania słownika konserwatorskiego, i przedyskutowanie zagadnień estetycznych. Kończąc swoje podsumowanie przewodniczący zapowiedział, że Ośrodek Dokumentacji Zabytków zwoływać będzie periodyczne seminaria w sprawach malowideł ściennych i wyda wszystkie materiały z tej konferencji, podobnie jak z poprzednich, w „Bibliotece Muzealnictwa” i „Ochrony Zabytków”. Zapowiedział również, że kwestia poruszona przez kons. M. Baranowskiego będzie przekazana zainteresowanym dla jej bliższego wyświetlenia. Sprawa zaś interpretacji Rozporządzenia powinna być zdaniem przewodniczącego wniesiona do właściwych instancji przez zainteresowane instytucje i organizacje. Ustalenie tytułu konserwatora, o co zwracał się jeden z dyskutantów, zostało już dokonane przez Komitet Pracy i Płac. Dziękując kierownikom katedr i zakładów Politechniki Krakowskiej i Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie, podkreślili znaczenie prac kompleksowych i współpracy z instytutami naukowymi.

Zamykając konferencję doc. dr K. Malinowski podziękował rektorowi A.S.P. w Krakowie za umożliwienie zorganizowania konferencji, następnie wszystkim autorom referatów i komunikatów oraz wszystkim uczestnikom za żywy udział w konferencji i wreszcie organizatorom, a przede wszystkim pracownikom Ośrodka Dokumentacji Zabytków i Studium Konserwatorskiego A.S.P. w Krakowie za sprawną organizację techniczną, co przez zebranych przyjęte było z gorącym aplauzem. Na tym zakończono obrady dwudniowej konferencji.

W trzecim dniu, tj. 24.X.1964 r. zorganizowano objazd terenu woj. krakowskiego i kieleckiego z uwzględnieniem zabytków najciekawszych ze względu na ich rangę artystyczną i historyczną oraz interesujące problemy konserwatorskie. Trasa objazdu uwzględniała zabytki w Olkuszu, Wiślicy, Bejskach, Niepołomicach i Dziekanowicach. Na miejscu dyskutowano problemy związane z aktualną konserwacją malowideł.

Małgorzata Schuster-Gawłowska

Ochrona i społeczne wykorzystanie zabytków techniki

Ochrona zabytków techniki nie jest problemem samoistnym. Przeciwnie, jest tylko pochodną ważniejszego zagadnienia, jakim jest odtworzenie historii postępu technicznego jako źródła inspiracji dla dalszych odkryć i jako elementu mobilizującego wynalazców i racjonalizatorów. Znajomość etapów rozwoju techniki może bowiem ujawnić kierunki dotychczasowych dociekań i poszukiwań, a tym samym umocnić istniejące, względnie podsunąć nowe kierunki badań. Historia postępu technicznego, dokumentowana zabytkami techniki, może ponadto odegrać ważną rolę wychowawczą i popularyzatorską. Świadomość ciągłości wysiłków i wielkich odkryć daje przecież poczucie szerokich perspektyw, przed którymi stoi technika. Dzięki temu świadomość ta może stać się impulsem do bardziej aktywnego udziału społeczeństwa we współzawodnictwie wynalazczości. Nie bez znaczenia jest przy tym okoliczność, czy i w jakim stopniu możemy się powołać na własny, polski udział w osiągnięciach ludzkości w tej dziedzinie.

Ochrona zabytków techniki w Polsce, zarówno obecnie jak i w przeszłości, może się poszczycić szeregiem wartościowych osiągnięć. Są to jednak osiągnięcia wyrażone pojedynczo i jeżeli ocenić je na tle ogólnego dorobku ochrony zabytków w naszym kraju, okaże się jak niewielką część tego dorobku stanowią. W ostatnich latach daje się zauważyć pewna poprawa sytuacji. Mimo to aktualny stan ochrony